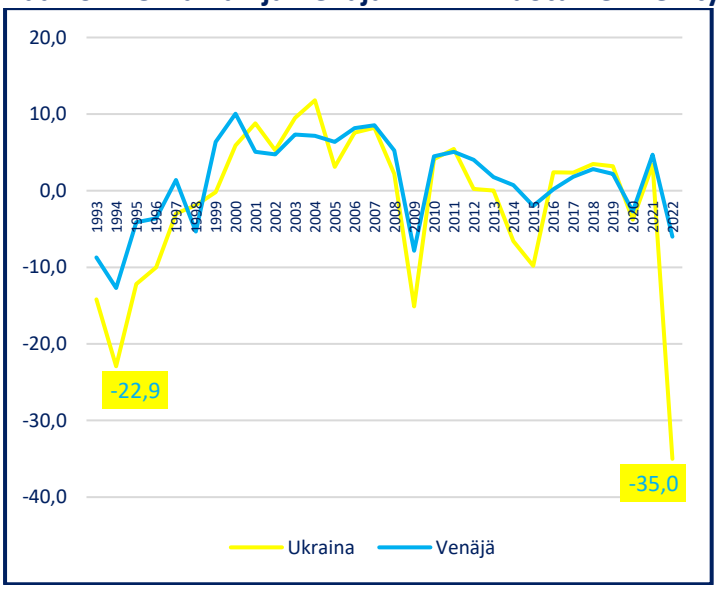
Ukrainan taloudellinen kestokyky Venäjän tuhoamissodan alla

Tänään 7.10 Vladimir Putinin juhliessa 70-vuotissyntymäpäiväänsä Ukrainan sotaa on käyty noin 8,5 vuotta ja Ukrainan tuhoamissotaakin yli 200 vuorokautta. Katsauksessani tarkastelen, kuinka Ukrainan talous kestää Venäjän paineen alla.

Ukrainan kansantalouden kestokyky: Ukrainan talous (bruttokansantuote, BKT) notkahti vuosina 2014-2015 Venäjän hyökättyä Ukrainaan keväällä 2014. Ukrainan talous palasi kasvu-uralle kuitenkin jo vuonna 2016. Putinin Venäjän aloitettua tuhoamissotansa tämän vuoden helmikuussa **Ukrainan talous tulee tänä vuonna kokemaan ennennäkemättömän romahduksen**. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF arvioi Ukrainan BKT:n supistuvan tänä vuonna yli kolmanneksen (Kaavio 1).

Kaavio 1. Ukrainan ja Venäjän BKT:n vuotuinen kehitys (%) ja sotatalouden tunnuslukuja

Sotilastalouden tunnuslukuja 2021

	Ukraina	Venäjä
Sotilasbudjetti	6 mrd $	66 mrd $
Sotilasbudjetti / BKT	3,2 %	4,1 %
Sotilasbudjetti per kansalainen	137 $	452 $

Lähteet: Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja SIPRI.

Ukraina kokee tänä vuonna historiallisen talousromahduksen. Vertailun vuoksi todettakoon, että Suomen BKT supistui talvisodan takia noin 4-5 prosenttia sekä vuonna 1939 että vuonna 1940. Ukrainan talouden dramaattinen lasku nostaa väistämättä esiin kysymyksen, kuinka Ukrainan valtiontalous tulee selviämään Venäjän aloittamasta tuhoamissodasta.

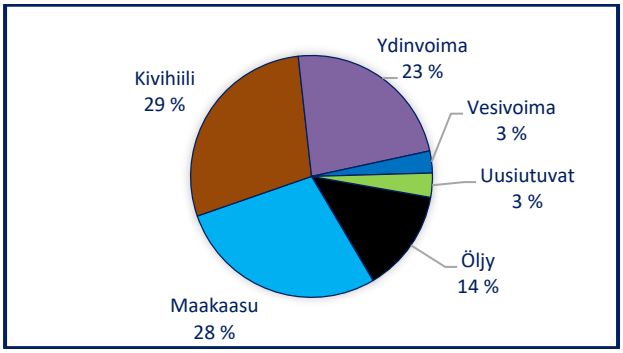
Ukrainan valtiontalouden kestokyky: Ukrainan valuuttavarannon arvo oli heinäkuussa 21 miljardia dollaria. Vastaavasti Ukrainan ensi vuoden budjettialijäämän arvioidaan nousevan noin 35-40 miljardiin dollariin eli alijäämä nousee reiluun 3 miljardiin dollariin kuukaudessa. Alijäämä heijastuu niin Ukrainan valmiuteen puolustaa itseään kuin sen kykyyn suoriutua muista velvoitteistaan, kuten esimerkiksi sodan aiheuttamasta maan sisäisestä pakolaisuudesta (yli 6,6 miljoonaa sisäistä pakolaista heinäkuun lopulla), julkisen sektorin palkoista, eläkkeistä ja työttömyyskorvauksista. Työttömyys Ukrainassa on tänä vuonna noussut 10 prosentista 20 prosenttiin.

Ilman lännen taloudellista ja sotilaallista apua Ukraina ei kykene käymään sotaa kuin puolisen vuotta. Ukrainan keskuspankin mukaan USA on lupautunut tukemaan Ukrainaa 45 miljardilla dollarilla ja EU-instituutiot yli 15 miljardilla dollarilla. EU:n apu Ukrainalle on viivästynyt, minkä takia EU:n valtiovarainministerien tiistainen päätös sisällyttää Ukraina-tuki Euroopan unionin ensi vuoden budjettiin on oikea. Euroopan unionin ohella myös unionin jäsenvaltioiden pitäisi tehdä enemmän tukeakseen Ukrainaa!

Maksujärjestelmän kestokyky: Venäjän lukuisista kyberhyökkäyksistä huolimatta Ukrainan pankkijärjestelmä näyttää toimivan. Kesällä 85% ukrainalaispankkien konttoreista jatkoi toimintaansa. Tosin ukrainalaispankit ovat joutuneet alaskirjaamaan sodan takia viidenneksen lainakannastaan. **Nämä alaskirjaukset lisäävät pankkisektorin riskejä, mutta tällä hetkellä pankkijärjestelmä näyttää kokonaisuudessaan kestävän**. Ukrainan valuutan Hryvnian arvo suhteessa dollariin on laskenut helmikuun 24 päivästä alkaen viidenneksen. Ukrainan valuutan ulkoisen arvon ennustetaan heikkenevän ensi vuonna reilut 10%. Ennuste on maltillinen.

Energiahuollon kestokyky: Vuonna 2021 Ukraina kattoi kivihiilellä liki 30% energian kulutuksestaan. Koska Itä-Ukrainan kivihiilikaivoksia on joutunut Venäjän hallintaan, Ukraina joutui viime vuonna tuomaan ulkomailta noin puolet kuluttamastaan kivihiilestä. Yli 2/3 kivihiilen tuonnista oli viime vuonna peräisin Venäjältä / Venäjän Ukrainalta valloittamilta alueilta, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että ”venäläisen kivihiilen” osuus Ukrainan koko energian kulutuksesta oli vielä viime vuonna reilut 10%. Venäjä tuskin enää sodan tässä vaiheessa toimittaa kivihiiltä Ukrainaan (Kaavio 2).

Kaavio 2. Ukrainan energiankulutus energialähteittäin vuonna 2021

Ukrainan riippuvuus Venäjän toimituksista
- kivihiilestä yli 1/3 (yli 10% energian kokonais-kulutuksesta Ukrainassa)
- maakaasusta 1/3 (noin 10% energian kokonais-kulutuksesta Ukrainassa)
- Zaporizhzhya kattaa yli 40% ydinvoimakapasiteetista (10% energian kokonaiskulutuksesta Ukrainassa)
- ¾ Ukrainan öljystä tuodaan. Pääosa öljytuotteista on aiemmin tullut Valko-Venäjältä ja Venäjältä. Vastaavasti Azerbaidzan on toimittanut pääosan raakaöljystä, mutta tällä hetkellä Ukrainan ainoa öljynjalostamo on suljettu.

Lähde: BP.

Viime vuonna Ukraina tuotti 2/3 kuluttamastaan maakaasusta. Kolmannes Ukrainan käyttämästä maakaasusta tuotiin. Tuontikaasu oli todellisuudessa lähtöisin Venäjältä, vaikka se kuljetettiinkin Ukrainaan pääasiassa Slovakian kautta. Myös Venäjän maakaasutoimitusten loppuminen Euroopan unioniin aiheutti kymmenesosan vajeen Ukrainan energiahuollossa. Ukrainalla ei ole LNG-tuontisatamaa.

Ukrainan 15 ydinreaktoria kattoi neljänneksen Ukrainan energian tarpeesta ja puolet maan sähköntuotannosta. Zaporizhzhya:n ydinvoimala sijaitsee rintamalinjalla Venäjän hallitseman Dniepr-joen etelärannalla (Kartta 1 ja Kartta 2). Zaporizhzhya:n osuus koko Ukrainan ydinvoimakapasiteetista on yli 40%. Ydinvoimalan viimeinenkin kuudesta reaktorista suljettiin 11.9. Jos Venäjä onnistuu pitämään ydinvoimalan suljettuna, Ukraina menettää 10%

energiastaan ja neljänneksen sähköntuotannostaan. Lännessä on syystä ihmetelty iskuja Ukrainan ydinvoimaloiden läheisyyteen (Zaporizhzhya [4.3.2022 ja 5.8.2022] sekä South Ukraine [19.9.2022]). Tänä keskiviikkona Venäjän ulkoministeriö ilmoitti Zaporizhzhya:n ydinvoimalan toimivan venäläisten viranomaisten (Rosatomin) valvonnassa.

Venäjä on iskenyt ohjuksilla ainakin huhtikuussa ja kesäkuussa Ukrainan ainoaan öljyn-jalostamoon. Lehtitietojen mukaan jalostamo ei ole tällä hetkellä toiminnassa. Jalostamon etäisyys nykyisestä rintamalinjasta on noin 200 kilometriä.

Kartta 1. Ukrainan 15 ydinreaktorin sijainti

Lähde: World Nuclear Association.

Kartta 2. Rintamalinja 4.10.2022

Lähde: YLE.

Yhteenveto: Venäjä ei todennäköisesti pyri aiheuttamaan ydinonnettomuutta Ukrainassa, vaan **pikemmin se pyrkii halvaannuttamaan Ukrainan energiahuollon ja siten murtamaan ukrainalaisten maanpuolustustahdon**.

Ruokahuollon kestokyky: Ukrainan maataloustuotannon arvioidaan laskevan tänä vuonna kolmanneksen. Koska Venäjä on iskenyt Ukrainan kuljetusinfrastruktuuri ja energian hinta on noussut, kuluttajahinnat ovat Ukrainassa kivunneet tänä vuonna liki 25 prosenttia. Inflaatio tulee kuitenkin lähitulevaisuudessa kiihtymään, koska Ukrainan keskuspankki on rahoittanut maan budjettialijäämää pitkälti painamalla lisää rahaa. Köyhyysrajan alapuolella elää jo joka viides ukrainalainen (ennen helmikuuta 2%). Kolme neljästä Ukrainan sisäisestä pakolaisesta ilmoitti tarpeen ruoka-avulle. **Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että sota ei aiheuttaisi laajamittaista nälänhätää Ukrainassa vielä tänä talvena**. Tosin YK on raportoinut ruoka-avustuspakettien jaossa tapahtuneista nujakoinnista. Heikkomassa asemassa ruokahuollon suhteen ovat vanhukset, vammaiset ja lapset.

Lääkehuollon kestokyky: Julkisuuteen ei ole ilmestynyt raportteja, jotka kyseenalaisivat Ukrainan yleisen lääkehuollon kestokyvyn. Vaikka Ukraina näyttääkin tällä hetkellä selviävän sodan aiheuttamasta lääkehuollosta, varmaa on se, että sodan aiheuttamien henkisten traumojen korjaaminen tulee kestämään vuosia. Sodan ohella koronatartunnat ja –kuolemat ovat Ukrainassa kasvussa (syyskuun puolivälissä 45.000 todettua koronatartuntaa viikossa). Vain joka kolmas ukrainalainen on saanut vähintään kaksi koronarokotetta. Vertailun vuoksi mainittakoon, että EU:ssa kolme neljästä on saanut vähintään kaksi rokotetta.

Yhteiskunnan kestokyky: YLE:n mukaan toukokuussa yli 80 prosenttia ukrainalaisista vastusti alueluovutuksia Venäjälle. Mikäli Ukrainan presidentti Volodomyr Zelenskyi alkaisi hakea rauhaa alueluovutusten kautta, on varsin todennäköistä, että Zelenskyin kannatus ja Ukrainan puolustustahto romahtaisivat.

Ukrainalaisen tutkimusorganisaatio Rating:n mukaan yli 90 prosenttia ukrainalaisista hyväksyi presidenttinsä toiminnan tämän vuoden kesäkuussa. Zelenskyin suosio on kolminkertaistunut viime vuoden joulukuusta. Myös lännen tuki Ukrainalle oli Economist Intelligence Unit:n mukaan vielä heinäkuun lopulla vahva. Tosin ei ole syytä sivuuttaa sitä tosiasiaa, että noin 30 prosenttia kyselytutkimukseen osallistuneista puolalaisista ja saksalaisista oli jo sitä mieltä, että heidän maansa tukee liialti Ukrainaa.

Jää nähtäväksi, kuinka taloudellisten vaikeuksien kasaantuminen talvikuukausina vaikuttaa ukrainalaisten maanpuolustustahtoon. Vaikka Ukrainan hallinnossa voi tapahtua vaihdoksia, **puolustustahdon murenemisesta tai poliittisesta epävakaudesta Ukrainassa ei ole vielä tällä hetkellä merkkejä**. Pikemmin päinvastoin. Ukrainan viimeaikainen menestys sotarintamalla todennäköisesti lisää ukrainalaisen yhteiskunnan venymiskykyä ja yhtenäisyyttä.

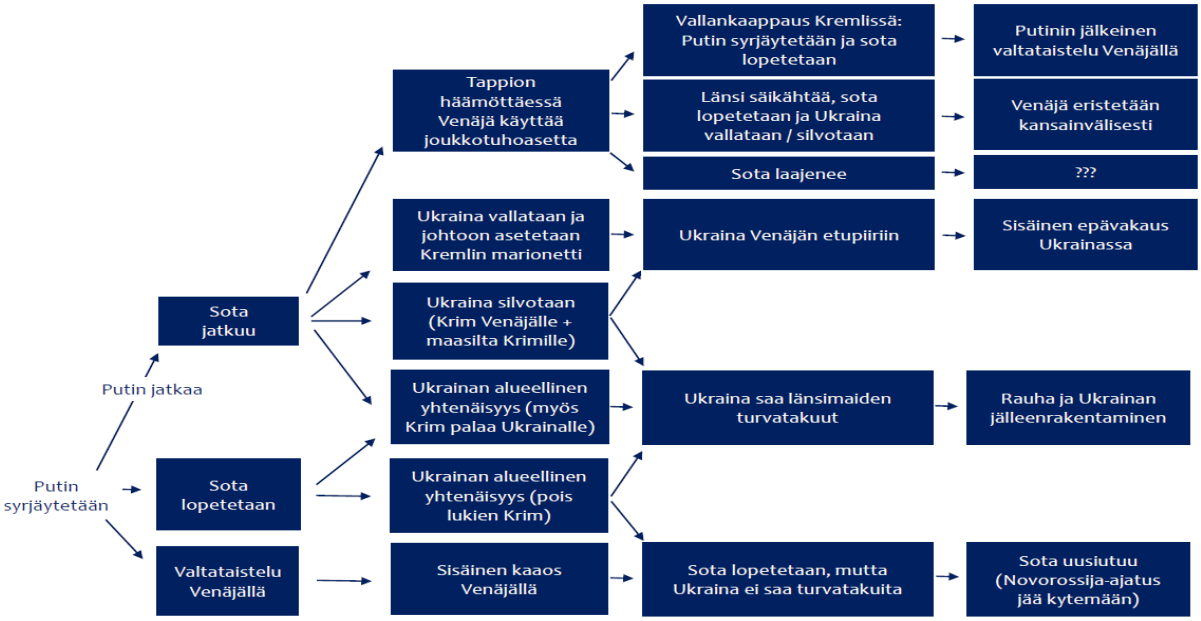
Ukrainassa pitäisi normaaliolosuhteissa järjestää sekä presidentinvaalit että parlamenttivaalit vuoden 2024 aikana. Vastaavasti Venäjän tulisi järjestää presidentinvaalit keväällä 2024 ja parlamenttivaalit vuonna 2026. **Vaikka helmikuun hyökkäyksen taustalla oli Venäjän pyrkimys syrjäyttää Ukrainan johto, vaikuttaa siltä, että hyökkäys lopulta horjuttaa enemmän Venäjän presidentti Putinin kuin Ukrainan presidentti Zelenskyin asemaa.**

Lopuksi: **Venäjän hyökkäys Ukrainaan ei ole itse sairaus, vaan pikemmin oire sairaudesta**. Varsinainen sairaus on Putinin Venäjän imperiuminostalgia eli Venäjän kaipuu suurvalta-asemaan, jonka Venäjä menetti Neuvostoliiton hajottua.

Venäjän ensimmäinen pääministeri Jegor Gaidar kirjoitti osuvasti jo vuonna 2006 seuraavaa: ”*Valitettavasti Venäjällä on viime vuosina avattu Pandoran lipas. Imperiuminjälkeiseen nostalgiaan, nationalismiin, ksenofobiaan [muukalaispelkoon], totunnaiseen amerikan-vastaisuuteen ja jopa ei aivan totunnaiseen euroopanvastaisuuteen kääntyminen on tullut muotiin ja on kohta tulossa normiksi. On tärkeä ymmärtää, miten vaarallista tämä on maalle [Venäjälle] ja maailmalle*”. (Jegor Gaidar, Imperiumin tuho, s. 5).

Jollei Venäjän geopoliittista kunnianhimoa saada padottua Ukrainaan, sairaus tulee hyvin todennäköisesti leviämään ennemmin tai myöhemmin myös Ukrainan ulkopuolelle. Tämän takia **Suomen olisi muiden länsimaiden tavoin ensi arvoisen tärkeää jatkaa Ukrainan humanitaarista ja sotilaallista tukemista, sillä Ukraina puolustaa tällä hetkellä koko läntistä Eurooppaa Venäjän imperiuminostalgialta**. Näyttää siltä, että Putin ei osaa tunnustaa hävinneensä sotaa, joten tilanne Ukrainassa vielä todennäköisesti pahenee nykyisestä. Ukrainan tulevia kehitysvaihtoehtoja on arvuuteltu seuraavaksi (Kaavio 3).

Kaavio 3. Ukrainan mahdollisia kehityspolkuja

Kolme ydinkysymystä ovat: (1) Milloin ja miten Putin poistuu Venäjän johdosta?; (2) Onnistuuko Venäjä säilyttämään maasillan Krimille (Krimin vesihuollon kannalta tärkeää)?; ja (3) Saako Ukraina länneltä turvatakuut rauhan solmimisen jälkeen?

Vaikka Ukrainan sodalle ei näy loppua, on jo nyt syytä alkaa pohtia Ukrainan asemaa sodan jälkeen ja maan jälleenrakentamista. Maailmanpankin, Ukrainan hallituksen ja Euroopan komission raportin mukaan sodan tuhot olivat jo kesäkuun alussa noin 100 miljardia dollaria. Tuhojen laajuus tulee kasvamaan vielä edellä esitetystä, sillä tilanne näyttää eskaloituvan.

PS. Ukraina muodostaa vain 0,1% maamme ulkomaankaupasta. Suomen tuonti Ukrainasta kasvoi hieman tämän vuoden maalis-heinäkuussa, mutta vientimme Ukrainaan supistui liki 70%. Tuomme Ukrainasta etupäässä terästä (1/3), jonka maailmanmarkkinahinta on tänä vuonna noussut, mikä selittää Ukraina-tuontimme kasvun. Vastaavasti päävientituotteemme Ukrainaan on paperi ja pahvi (yli 1/4). Noin 40.000 ukrainalaista on paennut sotaa Suomeen.